

Prvky moderního kontinentálního civilního procesu potřebné pro zefektivnění poskytování soudní ochrany

RADKA ZAHRADNÍKOVÁ

KATEDRA OBČANSKÉHO PRÁVA PRÁVNICKÉ FAKULTY

ZÁPADOČESKÉ UNIVERZITY (PLZEŇ) A OKRESNÍ SOUD PRAHA- ZÁPAD

Elements of Modern Continental Civil Procedure Required for the Effective Provision of Judicial Protection

Summary: *The article aims to analyze the development of modern civil procedure in the Czech Republic since 1989 and assess the nature of the legislative changes that have been made and will be adopted in the framework of the provision of more effective judicial protection. Its aim is mainly the theoretical analysis of the newly introduced elements of modern civil procedure since 1989 and assessment of how their anchoring in Civil Procedure Code reflected in the implementation of the principles of fair trial. When achieving this objective, comparison of the examined elements of modern civil procedure with German, Austrian, French, and Swiss law is being made. It also makes an analysis of case law that reflected the introduction of modern elements in the civil procedure in the past. Furthermore, it also analyses in a comprehensive way future legislative work and later adopted legislative solutions related to the implementation of other elements of modern civil procedure designed to streamline justice and also in connection with the re-codification of substantive law. It also seeks to detect other areas where, through the introduction of modern elements of civil procedure a more effective judicial protection may be provided. These deliberationss de lege ferenda are demonstrated also on the basis of comparison with German, Austrian, French and Swiss legislation.*

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád je stále základním předpisem upravujícím řízení před soudy ve sporných civilních věcech. Již od doby svého vzniku se tento předpis potýkal s častými novelizacemi, přičemž do dnešního dne jejich počet již dávno přesáhl číslovku 100. Některé novely provedené po roce 1990, zejména zákonem č. 519/1991 Sb., zákonem č. 30/2000 Sb. a zákonem č. 7/2009 Sb. zavedly prvky, které se pozitivně projeví v soudní praxi, např. koncentrace řízení, posílení procesní odpovědnosti účastníků řízení za výsledek řízení, změna pojetí manudukční (poučovací) povinnosti soudu, omezení opravných prostředků dozorového charakteru a další. Tyto prvky jsou v moderním civilním procesu nezbytné a jejich potlačení za minulého režimu, ideologicky odůvodněné, bylo třeba postupně napravit. Kromě těchto změn byly zaváděny moderní prvky civilního procesu, které reagují na pokračující globalizaci a vývoj společnosti, např. elektronizace justice, nová koncepce doručování s prioritním doručováním do datových schránek či různé způsoby ADR (*alternative dispute resolution – alternativní řešení sporů*).

Zkoumání těchto prvků moderního civilního procesu nabývá na významu nejen v souvislosti s rekodifikací civilního práva procesního, která se připravuje v současnosti jak v České republice,¹ tak i na Slovensku,² ale i v souvislosti s odklonem Evropského parlamentu od společného úsilí harmonizovat hmotné právo a přesunem harmonizačních snah na pole práva procesního.³ Toto úsilí si klade za cíl především posílit chybějící důvěru občanů EU v evropskou justiční kulturu.⁴

¹ Práce na novém OSŘ jsou připravovány na půdě NS ČR, předsedou Komise pro rekodifikaci civilního procesu je místopředseda Nejvyššího soudu Roman Fiala, který plánuje účinnost nového OSŘ do pěti let.

² Schválené znění legislativního záměru rekodifikace civilního práva procesního v SR viz <http://www.justice.gov.sk/Stranky/Nase-služby/Nase-projekty/Obciansky-sudny-poriadok/Uvod.aspx>.

³ Viz společná zpráva ze zasedání JURI/LIBE/AFCO ze dne 9. 7. 2013 dostupná na <http://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201307/20130705ATT69312/20130705ATT69312EN.pdf>. Zasedání se věnovalo modernizačním prvkům národního civilního procesu.

⁴ Schulze, Götz. *Europäisches Privatrecht in Vielfalt geeint*. München, 2013. Sellier European Law publishers GmbH.

Koncentrace řízení

Jedním z prvků moderního civilního procesu je tzv. koncentrace řízení známá jiným právním řádům, např. německému *Zivilprozessordnung* (ZPO).⁵ I ve francouzské judikatuře se hovoří o tzv. koncentrační zásadě, na základě které jsou přípustné opožděné podání a změny žaloby pouze v omezeném rozsahu.⁶

Koncentrace řízení obecně slouží ke zrychlení a zefektivnění poskytování soudní ochrany, neboť na jejím základě je stanoven časový úsek v řízení sporném, kterým končí pro účastníky řízení možnost navrhnout nové důkazy a tvrdit nové skutečnosti. Účastníci řízení tak nesou procesní odpovědnost za výsledek svého sporu. Civilní proces byl od přijetí občanského soudního řádu v roce 1963 ovládnut zásadou arbitrárního pořádku. V prvním i druhém stupni řízení bylo možno bez omezení kdykoliv uvádět nové skutečnosti, tvrzení a důkazy a soud k nim vždy musel přihlídnout. Takovéto pojetí sice vyhovuje požadavkům na co nejpřesnější zjištění objektivní pravdy, má však i své nevýhody. Účastníci řízení totiž nejsou nuceni své návrhy během řízení uplatňovat včas, což může vést k protahování řízení (nepochybně toho může být účastníky i zneužíváno).

Proto byly zákonem č. 30/2000 Sb. (tzv. velkou novelou OSŘ) pro civilní řízení sporné zavedeny některé prvky koncentrace, např. skutečnosti a důkazy musely být uplatněny v řízení před soudem prvního stupně, odvolací soud k novým tvrzením a důkazům (až na výjimky) nemohl přihlížet (tzv. systém neúplné apelace). Tato novela účinná od 1. ledna 2001 zásadním způsobem posílila odpovědnost účastníků za průběh řízení. Tato zásadní změna se však z pohledu maximálního zefektivnění řízení jako dostačující neukázala. Byla tedy přijata další novela OSŘ, zákon č. 7/2009 Sb. (tzv. souhrnná novela OSŘ), která dosavadní koncentrační principy ve sporném řízení zpřísnila a položila tak větší požadavky na účastníky řízení, aby o svůj spor řádně pečovali. Koncentrace řízení navozuje totiž skutkový a důkazní „stopstav“ k určitému okamžiku řízení, přičemž po souhrnné novele OSŘ neumožnila ani soudci, aby na základě vlastní úvahy tento zákonný následek až na některé výjimky překlenul. Takto pojatá univerzalita koncentrace řízení byla však velmi rigidní a neumožňovala soudci reagovat na konkrétní okolnosti daného případu. V některých případech i právně složitých věcech mohlo dojít ke koncentraci řízení i přesto, že nedošlo k vyjasnění skutkových okolností daného případu a k vyjasnění rozsahu dokazování.

Ani výjimky z koncentrace řízení uvedené v § 118b odst. 1 OSŘ nebyly všeobíhající a neřešily každou procesní situaci, která mohla nastat. Výjimky byly taxativně dány a soudci neumožňovaly, aby po zvážení všech okolností daného případu prolomil koncentraci řízení i v jiných případech než jsou stanoveny zákonem tak, aby mohla být zajištěna spravedlivá ochrana soukromých práv a oprávněných zájmů.

Určitým ústupkem v tomto směru byla novela OSŘ, zákon č. 404/2012 Sb., která následovala dosavadní soudní praxi⁷ a zakotvila možnost za účelem úplněji zjištěného skutkového stavu soudci tento nedostatek překlenout za pomoci poučovací povinnosti soudu podle §118a odst. 1 a 3 OSŘ.

Současná právní úprava koncentrace však stále neumožňuje soudci v každém konkrétním případě na základě volné úvahy rozhodnout, zda je konkrétní skutkové tvrzení účastníka řízení či na jeho podporu navrhovaný důkazní prostředek opožděný či nikoliv. Koncentrace řízení nastane univerzálně vždy, přičemž soudce takto zákonem nastolenou koncentraci řízení nemůže ovlivnit.

Ani z doporučení Rady Evropy č. R (84) 5 o principech civilního procesu navržených ke zlepšení fungování justice přímo neplyne takto striktně formulovaná zásada koncentrace. Zásada 5 přílohy doporučení č. R (84) 5 stanoví, že ledaže zákon stanoví jinak, měly by být nároky stran, jejich námítky či tvrzení v rámci obrany a v zásadě i jejich důkazní návrhy, uplatněny v nejranější fázi řízení a v každém případě před skončením přípravné fáze řízení. V rámci odvolacího řízení by již soud neměl zpravidla připustit skutková tvrzení, která nebyla uplatněna v řízení před soudem prvního stupně, ledaže nebyly známy v průběh řízení před soudem I. stupně, osoba, která je uplatňuje v řízení před soudem odvolacím, nebyla účastníkem řízení před soudem I. stupně, příp. že existují zvláštní důvody pro jejich připuštění.

Soud by přitom měl být nadán pravomocí řídit proces účinněji a za tím účelem disponovat odpovídajícími pravomocemi týkajícími se úloh soudu při zjišťování skutkového stavu, konkrétně by měl mít možnost uložit stranám povinnost podat nezbytné vysvětlení, vyzvat k navržení důkazů, atd., přičemž by však neměl překročit předmět řízení (zásada 3 doporučení Rady Evropy č. (84)5).

⁵ Např. § 296 německého ZPO dostupné na <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/zpo/gesamt.pdf>

⁶ Rozsudek pléna Cour de Cassation ve věci *Cesaréo*, č. 04-10672 ze dne 7. 7. 2006 a rovněž rozsudek druhého civilního senátu Cour de Cassation č. 10-16735 ze dne 26. 5. 2011 ve věci JCP G.

⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 6. 2013 sp. zn. 29 Cdo 604/2012

Takovým požadavkům se nejvíce blíží taková právní úprava, která by zcela ponechávala na uvážení soudu okamžik, ke kterému bude řízení zkoncentrováno, přičemž nejpozdějším okamžikem by byl okamžik rozhodnutí soudem prvního stupně. Takováto úprava existuje např. ve Francii, kdy ke koncentraci dochází rozhodnutím soudu (tzv. *ordonnance de cloture*).⁸ Stanovení momentu, kdy již nelze uplatňovat další skutečnosti, je tak plně v dispozici soudce.

Z tohoto konceptu má vycházet i nová slovenská právní úprava, která rovněž plánuje zavést všeobecnou koncentraci řízení. Soudce bude moci stanovit účastníkům řízení povinnost předložit všechny důkazy v určité lhůtě, přičemž k dalším důkazům se nebude přihlížet.⁹ Tedy jinými slovy soudce bude tím, kdo bude rozhodovat, zda a jaká bude účastníkům řízení poskytnuta lhůta pro plnění povinnosti tvrzení a důkazní. Bude tedy pánem sporu, neboť bude mít pravomoc ovládat průběh řízení, ale na druhé straně bude mít větší podíl odpovědnosti za jeho průběh. Je však otázkou, jak se slovenská úprava vypořádá s úpravou opravných prostředků, především úpravou odvolacího řízení a přezkumu toho, zda stanovení povinnosti předložit důkazy v určité lhůtě bylo namístě a pokud ano, zda lhůta, která byla soudem stanovena, byla přiměřená. A to především z pohledu toho, že řízení tak mohlo být zatíženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, či která mohla vést k neúplně zjištěnému skutkovému stavu a potažmo tak k nesprávnému rozhodnutí.

Manudukční povinnost soudu

S koncentrací jde ruku v ruce i další prvek moderního civilního procesu, kterým je již zmíněná manudukční (poučovací) povinnost soudu.¹⁰ Je prostředkem komunikace mezi soudem a účastníky, odrazem jejich odpovědnosti za výsledek řízení. Pojetí poučovací povinnosti se od roku 1989 podstatně změnilo, neboť stát přestal plnit roli ochránitele v civilním procesu. Byla tak zrušena široce koncipovaná¹¹ poučovací povinnost založená již přijetím občanského soudního řádu z roku 1950, přičemž bylo zavedeno obecné pravidlo v § 5 OSŘ, podle kterého soud poučuje toliko o procesních právech a povinnostech.

Takto koncipovaná poučovací povinnost však je zcela univerzální a nerozlišuje poučovací povinnost v rámci materiálního vedení řízení (např. § 118a OSŘ), které je známé zahraničním právním úpravám,¹² a poučovací povinnost v rámci formálního vedení řízení, která byla zakotvena právě v § 5 OSŘ. Jedná se přitom o obecnou poučovací povinnost, přičemž ke kaž-

dé procesní situaci je stanovena zvláštní poučovací povinnost, např. institut vyloučení soudce, a jemu odpovídající poučení o možnosti vznést námitku podjatosti soudce podle § 15a odst. 1 OSŘ či rozsudek pro zmeškání a jemu odpovídající poučení o možných následcích nedostavení se k prvnímu jednání. Přitom poučení o nutnosti doplnění skutkových tvrzení a návrhů na důkazy ve smyslu § 118a OSŘ by spíše mělo být pojímáno ne jako poučovací povinnost, nýbrž dotazovací či vysvětlovací povinnost. Dotazovací činnost soudu souvisí s projednáním věci s účastníky. Soud klade otázky ohledně jejich verze skutkového stavu, ptá se jich na skutečnosti, které jsou významné pro právní posouzení věci. Vysvětlovací povinností se rozumí širší činnost soudu při zjišťování skutkového stavu, jako je např. obstarávání důkazů.¹³

Rovněž zahraniční právní úpravy rozlišují poučovací povinnost soudu v užším slova smyslu a dotazovací povinnost v rámci objasňování skutkových okolností, např. tzv. *Hinweispflicht* (§ 139 německého ZPO), *Anleitungspflicht* (§ 432 rakouského ZPO¹⁴) nebo *Erörterungspflicht* či *Fragepflicht*. I pouhým kladením dotazů (*Fragen stellen* nebo *débattre/poser des questions* nebo *order to provide clarifications*) lze objasnit skutkový stav věci. Rovněž jako v Německu¹⁵ či Rakousku¹⁶ platí tato dotazovací povinnost u nás v České republice i pro hmotněprávní otázky. V těchto případech totiž soud způsobem, jakým klade na účastníky otázky, dotazuje se jich či vyzývá k objasnění, nepřímo vyjevuje svůj právní názor na danou věc. Tato dotazovací povinnost však v žádném případě nesmí přejít v poradní činnost a narušit tak rovnost účastníků.

Poučovací povinnost není sice v současné době primárním objektem novelizačních snah zákonodárce, ale je chápána jako nástroj, kterým se má vyvažovat skutečnost, že se zpřísnují pravidla pro účastníky řízení, např. již výše zmí-

⁸ § 782 Code de procédure civile dostupné na www.legifrance.gouv.fr.

⁹ Viz <http://www.webnoviny.sk/slovensko/patdesiatrocny-obciansky-sudny-por/633748-clanok.html>.

¹⁰ Blíže viz Macur, J. Problémy legislativní úpravy poučovací povinnosti soudu v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*. 1998, str. 597.

¹¹ „Dosavadní formulace poučovací povinnosti vedla k závěru, že je třeba účastníky poučit např. i o možnosti vznést námitku promlčení“ viz důvodová zpráva k zákonu č. 519/1991 Sb.

¹² Např. § 139 německého ZPO, podle kterého má soud povinnost objasnit v součinnosti se stranami stav věci po stránce skutkové i právní a má povinnost klást otázky (tzv. dotazovací povinnost). Má tím působit na strany, aby se vyjádřily včas a úplně o všech rozhodných skutečnostech, zejména aby doplnily neúplná tvrzení k uplatněným skutečnostem, označily důkazy a aby učinily odpovídající návrhy.

¹³ Macur, J. Problémy legislativní úpravy poučovací povinnosti soudu v civilním soudním řízení. *Právní rozhledy*. 1998, str. 597.

¹⁴ Dostupné na www.justline.at.

¹⁵ Dotazovací povinnost se podle § 139 odst. 1 ZPO vztahuje zásadně také na chybějící substanciaci přednesu.

¹⁶ Podle § 182 rak. ZPO se vztahuje i na omyl účastníka ohledně toho, jaké skutečnosti jsou pro posouzení věci podstatné.

něná koncentrace řízení. Začíná tak v podstatě sloužit k tomu, aby se účastník mohl ve stále složitějším řízení orientovat. A tak, ačkoliv se na počátku vývoje nového pojetí civilního procesu zdálo, že v důsledku uplatňování zásady projednací a zásady kontradiktornosti bude význam poučovací povinnosti klesat, opak je dnes realitou.¹⁷ Navíc problémem je i skutečnost, že mnohdy je k této poučovací povinnosti přistupováno zcela formalisticky, což může souviset s judikaturou týkající se předvídatelnosti soudního rozhodnutí, především ve smyslu poučení o nutnosti doplnění skutkových tvrzení a návrhů na důkazy, které musí předcházet zamítavému rozhodnutí.

Elektronizace justice

Dalším prvkem modernizovaného civilního procesu je elektronizace justice a automatické zpracování dat. Občané oprávněně očekávají, že soudy budou rozhodovat rychle a efektivně. Proto je třeba zvyšovat výkonnost justice, ovšem při zachování počtu zaměstnanců. Je tedy zřejmé, že reforma a rozvoj českého soudnictví se nemohou obejít bez jeho elektronizace. Jednoduché a opakující se postupy mohou být zajišťovány prostřednictvím elektronizace a automatického zpracování dat.

Od 1. října 2007 začaly fungovat první části systému elektronického a internetového soudnictví. Byl tak zaveden tzv. elektronický platební rozkaz, možnost doručovat do tzv. datových schránek zřízených na základě zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, tzv. systém InfoSoud, tedy přehled o průběhu soudních řízení a úkonech v nich prováděných, dále tzv. InfoJednání, tedy informace o probíhajících jednáních nebo elektronická podatelna. Vyjma těchto instrumentů v rámci elektronizace justice jsou pozvolna uváděny do praxe i tzv. elektronické spisy. V současné době se systém používá pro řízení o vydání elektronického platebního rozkazu. Z procesního pohledu je elektronický spis postaven na roveň spisu listinnému. Vede-li se ve věci elektronický spis a soud vyhotovuje listinné stejnopisy rozhodnutí a jiné písemnosti soudu prostřednictvím provozovatele poštovních služeb, předá je soud v elektronické podobě tomuto provozovateli, který v souladu s uzavřenou smlouvou vyhotoví jejich listinnou podobu a doručí je; autorizovanou konverzi přitom provozovatel poštovních služeb neprovádí. Předávání a vyhotovování se provádí automatizovaným způsobem, který vylučuje lidský zásah nad míru nezbytně nutnou (§ 28c zákona č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy).

Nicméně je nutné dodat, že i když v budoucnu dojde k rozsáhlejšímu využívání elektronických spisů, nebude nikdy možné spisy v listinné podobě zcela odstranit a to především kvůli nemožnosti konverze některých dokumentů, např. těch, kde bude nutné zkoumat jejich pravost.

Dalším ulehčením pro soudy by mělo být postupné nahrazování protokolace při jednání vyhotovením záznamu technickým zařízením. Úkony, při nichž soud jedná s účastníky, provádí dokazování nebo vyhláší rozhodnutí, by tak měly být primárně zaznamenávány ve formě zvukového nebo zvukově obrazového záznamu (§ 40 OSŘ). Záznam by pak byl uchovávan na trvalém nosiči dat, který by byl součástí spisu. Současná praxe je však z velké části taková, že soudy využívají možnosti stanovené §40 odst. 2 OSŘ a s odkazem na to, že pořízení záznamu není možné, např. technicky možné, sepisují nadále o průběhu jednání protokol, jehož přepis zatěžuje administrativní aparát soudu.

I německý právní řád připouští strojové zpracování dat. Podle § 689 ZPO lze provádět zkrácené řízení o vydání platebního rozkazu (tzv. *Mahnverfahren*) strojovým zpracováním dat. Pokud je řízení o vydání platebního rozkazu prováděno strojovým zpracováním dat a nejsou dokumenty v rámci řízení doručovány elektronicky, použije se namísto listinných dokumentů strojově vystavený výpis ze spisu. Na základě § 703b ZPO byla přitom vydána vyhláška ministerstva spravedlnosti k detailní úpravě průběhu řízení. Rovněž byly zavedeny formuláře ke zjednodušení zkráceného řízení a k ochraně žalované strany. Pokud již byly formuláře vydány, musí být veškerá podání stranami činěna za pomoci těchto formulářů.

Rovněž podle § 250 rakouského ZPO může být rozkazní řízení prováděno za pomoci automatického zpracování dat. I v tomto případě byly vydány vyhláškou ministerstva spravedlnosti zjednodušující formuláře, které musí strany využívat. Tyto formuláře jsou sestaveny tak, aby mohly být stranami snadno a s jistotou využívány. Podle § 251 rakouského ZPO vstupuje na místo doručení žaloby doručení platebního rozkazu, pokud ten odráží zcela obsah žaloby nebo pokud k němu jsou přiloženy opis žaloby a žalobcem předkládané důkazy.

S elektronizací justice souvisí již zmíněná nová koncepce doručování s prioritním doručováním do datových schránek. Rovněž na Slovensku

¹⁷ Hromada, M. Poučovací povinnost v civilním procesu. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2013, str. 3.

byl v loňském roce přijat zákon č. 305/2013 Z.z., o e-Governmente, na základě kterého je umožněno doručování do tzv. elektronických schránek. Elektronické schránky se zřizují orgánům veřejné moci, právníkům osobě, fyzickým osobě, podnikateli anebo subjektu mezinárodního práva. Doručením do vlastních rukou se pro účely elektronického doručování rozumí doručení, při kterém se vyžaduje potvrzení doručení ze strany adresáta anebo osoby, které je podle zvláštních právních předpisů možné doručovat namísto adresáta, formou doručení odeslané odesílateli.

Omezování opravných prostředků dozorového charakteru

Neméně důležitým prvkem moderního civilního procesu je omezování opravných prostředků dozorového charakteru (*limiting the number of cases meriting a judicial review*), např. omezení všeobecné zásady dvouinstančnosti řízení či koncipování dovolacího řízení tak, aby byl naplněn jeho účel, tj. především sjednocení judikatury obecných soudů. Na základě doporučení Rady Evropy č. R (95) 5 týkajícího se zavádění a zlepšování funkčních odvolacích systémů a řízení v civilních a obchodních věcech je tak sledována snaha zákonodárce omezit dostupnost opravných prostředků a ztížit přístup k vyšším soudním instancím z důvodu velkého nápadu věcí a nedostatku financí. V případě řízení o mimořádných opravných prostředcích je sledována nutnost zaměřit se pouze na otázky zásadního právního významu (*general public importance* dle kapitoly IV doporučení Rady Evropy č. R (95) 5) za účelem jednotného výkladu práva (*uniform interpretation of the law*).

Tímto se inspiroval po roce 1989 český zákonodárce, když došlo při nahrazování původní stížnosti pro porušení zákona dovoláním k upuštění od uvažované koncepce dovolání jako řádného opravného prostředku (po vzoru civilního řádu soudního, zákona č. 113/1895 ř. z.) a jeho zařazení mezi opravné prostředky mimořádné. Zároveň došlo k omezení přípustnosti odvolání proti některým rozhodnutím.

I tato úprava dovolacího řízení se však v průběhu doby stala neudržitelnou v důsledku neúnosného zatížení Nejvyššího soudu. Do vývoje dovolacího řízení zasáhl Ústavní soud, který svým náležením sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 zrušil ke dni 31.12.2012 ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) OSŘ účinného do 31. 12. 2012 z důvodů jeho nepředvídatelnosti. Umožnil tak nabytí účinnosti novely OSŘ č. 404/2012 Sb., která prosadila novou koncepci dovolání tak, že

odstranila předchozí tři případy objektivní přípustnosti dovolání a ponechala pouze dosavadní tzv. nenárokové dovolání. (§ 237 odst. 1 písm. c) OSŘ před novelou č. 404/2012 Sb. a § 237 po této novele OSŘ). Zavedla tedy takovou koncepci dovolání, že se řeší pouze otázky zásadního právního významu,¹⁸ kdy je zpravidla dán judikatorní přesah. Taková právní úprava je přitom rozumným kompromisem mezi individuální ochranou subjektivních práv účastníků řízení a zákonodárcem sledovaným účelem řízení o mimořádném opravném prostředku, tzv. sjednocováním judikatury.¹⁹

Dalším prvkem moderního civilního procesu v rámci systému opravných prostředků je zavedení a posílení takových prvků apelace, kterými by se eliminovalo opakované a vylučné formální rušení věcí soudy vyššího stupně a zabránilo se zbytečnému ping-pongu mezi soudem prvního a druhého stupně. I v případě rozhodování v režimu neúplné apelace došlo k posílení možnosti odvolacího soudu provádět dokazování a k omezení možnosti kasace rozhodnutí soudu prvního stupně v případech, kdy nedošlo k tak závažným vadám řízení, které by nemohly být zhojeny v řízení před soudem druhého stupně. Navíc by vždy měla být zohledňována zásada hmotněprávní relevance procesních vad, tj. zásada zohlednění tolika vad zakládajících zmatečnost, jakož i jiných vad řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci (§ 212a odst. 5, § 242 odst. 3 OSŘ).²⁰

Dalším neméně důležitým prvkem moderního civilního procesu je zavedení revizního opravného systému při rozhodování Nejvyššího soudu o podaných dovoláních od novely č. 404/2012 Sb., který umožňuje dovolacímu soudu změnit rozhodnutí odvolacího soudu, jestliže odvolací soud rozhodl nesprávně a jestliže dosavadní výsledky řízení ukazují, že je možné o věci rozhodnout (§ 243d písm. b) OSŘ).

Na základě revizního opravného systému je založeno rozhodování o dovolání např. v Německu či ve Francii. Mimořádným opravným prostředkem obdobným dovolání v ČR je tzv. revize. O revizi rozhoduje Spolkový soudní dvůr. O přípustnosti revize rozhoduje zásadně

¹⁸ Tento názor zastává i komentářová literatura, viz Svoboda, Smolík, Levý, Šínová a kolektiv, *Občanský soudní řád – Komentář*, 1. vyd., C. H. Beck, 2013, Praha; není však v souladu s názorem vyjádřeným v usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 5. 2013 sp. zn. 29 Cdo 1172/2013 uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu č. 80/2013.

¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 10. 5. 2005 sp. zn. IV. ÚS 128/05 uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 100/2005.

²⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 151/06 ze dne 12. 7. 2006 uveřejněný pod č. 132/2006 Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu.

podle § 543 ZPO odvolací soud v rozsudku (do 1. 1. 2001 u nás platilo totéž). Revizi lze přitom připustit, pokud jde o věc zásadního významu nebo pokud rozhodnutí o revizi vyžaduje vývoj právní vědy nebo zajištění sjednocování judikatury. Zásadní význam je dán tehdy, pokud podstata soudního sporu přesahuje ve svém významu jednotlivý případ. Rozhodnutí musí být obecně platné a musí poskytovat soudu možnost objasňovat rozhodující otázky nebo vyvíjet nová pravidla pro tvorbu a zavádění právních opatření.²¹

Rovněž ve Francii, kde o tzv. *pourvoi en cassation* rozhoduje Cour de cassation (Kasační soud), je rozhodování o tomto opravném prostředku založeno na revizním opravném systému. Kasační soud o stížnosti rozhoduje tak, že buď stížnost zamítne (*rejet du pourvoi*), nebo napadené rozhodnutí zruší (*cassation prononcée*). V případě zrušení napadeného rozhodnutí může Kasační soud však také sám rozhodnout ve věci, aniž by ji vrátil soudu odvolacímu, jak vyplývá z článku 627 Code de procédure civile.

Mediace

Dalším prvkem moderního civilního procesu, který má zefektivnit poskytování soudní ochrany, je zavádění pomocných mechanismů při zavádění alternativních způsobů řešení sporů (tzv. ADR), jako např. mediace. V rámci EU je výsledkem snah v oblasti mediace směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/52/ES ze dne 21. května 2008, o některých aspektech mediace v občanských a obchodních věcech, která byla implementována do našeho právního řádu zákonem č. 202/2012 Sb. o mediaci a změně některých zákonů, který zavedl mediaci prováděnou tzv. zapsanými mediátory.

Takto zavedená mediace se promítla do současné úpravy civilního procesu v několika rovinnách. Zřejmě nejdůležitějším dopadem do oblasti civilního procesu je zavedení mediace nařízené soudem. Tato obecná úprava nařízené mediace nahradila dosavadní úpravu umožňující soudu pouze ve věcech péče o nezletilé uložit účastníkům účast na mimosoudním smírčím nebo mediačním jednání. Takováto podoba úpravy nařizované mediace se jevila jako nevhovující především pro nejasnost pojmů mimosoudní smírčí či mediační jednání. Nově formulované ustanovení § 100 odst. 3 OSŘ tak poskytuje soudům účinný nástroj ke zkrácení soudního řízení a k vyřešení sporu ke spokojenosti obou stran konfliktu, který jim umožní nařídit tzv. první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu tří hodin a to nejen ve věcech péče o nezletilé, jak tomu bylo před přijetím zákona

o mediaci, ale ve všech věcech vyplývajících ze soukromoprávních vztahů. Odměna mediátora podle zákona o mediaci za první setkání s mediátorem nařízené soudem podle § 100 odst. 3 OSŘ tvoří náklady řízení.²² Mediátorovu odměnu za nařízené první setkání (i v přípravném jednání) platí strany rovným dílem, za účastníka osvobozeného od soudních poplatků platí stát.²³ Protože je odměna za první setkání součástí nákladů řízení, může v konečném důsledku tuto odměnu nahradit druhému z účastníků ten účastník řízení, který bude ve věci neúspěšný ve smyslu § 142 odst. 1 OSŘ. Ustanovení § 150 OSŘ přitom bylo doplněno o možnost soudu výjimečně nepřiznat náhradu nákladů řízení, jestliže se účastník bez vážného důvodu nepodrobí prvnímu setkání s mediátorem, které soud nařídil.²⁴ Další motivací účastníkům řízení k využití mediace je skutečnost pekuniárního charakteru, kdy účastníkům řízení je garantováno vrácení 80 % zaplaceného soudního poplatku v případě uzavření smíru před rozhodnutím soudu ve věci samé.²⁵

Některé evropské právní úpravy kladou velký důraz na alternativní řešení sporů. Např. nová švýcarská civilněprocesní právní úprava podporuje vyřízení sporu bez nutnosti meritorního rozhodnutí povinným smírčím řízením či judičiální mediací (§ 201 švýcarského ZPO). Povinnost vést smírčí řízení je však v mnoha případech prolomena, např. v případě že hodnota sporu dosahuje minimálně CHF 100'000.00. Urovnání sporu smírem má však ve Švýcarsku dlouhou tradici. Zásada „urovnávat před souzením“²⁶ tvoří pevnou součást společenského života ve Švýcarsku. Vůle hledat konsensus, spory řešit dohodou a vyhnout se tak soudnímu sporu, je součástí politické a společenské kultury ve Švýcarsku. Dalším příkladem země, která upravuje obligatorní mediaci, je např. Itálie.

Sporné a nesporné řízení

Dalším neméně důležitým moderním prvkem civilního procesu je oddělení řízení sporného od nesporného. Věcné důvody rozdílnosti řízení

²¹ Šimíček, Vojtěch. *Role nejvyšších soudů v evropských ústavních systémech – čas pro změnu?*. 1. vydání. Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, Brno 2007. str. 19.

²² § 137 odst. 1 OSŘ

²³ § 140 odst. 4 OSŘ ve spojení s § 10 odst. 3 zák. o mediaci.

²⁴ K tomuto ustanovení Ústavní soud konstatoval, že „nepřiznání nákladů řízení je zcela na úvaze obecného soudu, přičemž nelze dohledat ústavněprávní povinnost obecného soudu, postupovat podle citovaného ustanovení. Navíc, nepřistoupí-li obecný soud k jeho aplikaci, nemusí svůj postup ani odůvodňovat, neboť se nejedná o situaci, kdy by vybočil z obecného pravidla o přiznávání nákladů řízení.“ Viz Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 23. ledna 2013, sp. zn. IV. ÚS 78/13.

²⁵ § 10 odst. 7 zák. č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění účinném od 1. 9. 2012.

²⁶ „Schlichten vor Richten“.

sporného a nesporného vychází z právní teorie. Sporné řízení je ovládáno především zásadou dispoziční a projednací, zato nesporná a jiná zvláštní řízení jsou ovládána především zásadou oficiality a zásadou vyhledávací, což se projevuje v mnoha rozdílnostech, které se s dosavadním společenským vývojem po roce 1989 stále více prohlubují.

Již za první republiky byla právní úprava soudního řízení sporného a nesporného oddělena. Sporné řízení upravoval zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních, a nesporné řízení bylo upraveno dvěma kodexy. Jednotlivá nesporná řízení, jakož i jejich hmotněprávní aspekty, upravoval tzv. nesporný patent č. 208/1854 ř. z. a procesní stránku nesporných řízení upravoval komplexně zákon č. 100/1931 Sb., o základních ustanoveních soudního řízení nesporného.

Do nabytí účinnosti zákona o zvláštních řízeních soudních (č. 292/2013 Sb.) bylo občanské soudní řízení nalézací stále, i přes značný počet novel, poznamenáno koncepcí jednotného procesu. Tato jednotná koncepce byla založena na socialistické ideologii, která spočívá v tom, že stát může prostřednictvím procesu před civilními soudy zasahovat do soukromoprávních vztahů. Právě z důvodu státní ingerence do soukromoprávních vztahů byl proces nalézání práva koncipován jednotně a platily v něm všechny procesní zásady stejně, nerozlišovalo se tedy sporné a nesporné řízení. Vedoucí zásada, která byla v řízení o nalézání práva aplikována, byla zásada materiální pravdy. Tato zásada měla převážně ideologickou funkci, jejím prostřednictvím mohl stát odůvodnit svoji intervenci do řízení, jehož předmětem byly soukromoprávní vztahy.

K rozlišování mezi sporným a nesporným řízením zaujal názor i Ústavní soud České republiky, který ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 954/09 ze dne 16. března 2010 uvedl následující: „Dělení řízení na sporné a nesporné je dělení teoretické, vyplývající ze samé podstaty projednávaných věcí. Někdy se stává, že zákonodárce, rozhodující o zařazení věcí do řízení sporného či nesporného, zařadí z různých důvodů věc spornou do procesu nesporného a naopak. Problémy z toho vzniknuvší musí být řešeny v kontextu samé podstaty projednávaných věcí. Dojde-li k zařazení sporné věci ze své podstaty do řízení nesporného, nemůže být odstraněna skutečnost, že jde o spor mezi stranami, tj. účastníci takového řízení mají svou podstatou postavení sporných stran a řízení se svou strukturou musí rovnat řízení spornému.“ Lze tak konstatovat, že, pokud jde o sporné řízení, klade Ústavní soud důraz na adversiální vztah účastníků řízení

Nový zákon o zvláštních řízeních soudních přitom obsahuje taxativní výčet všech nesporných a jiných zvláštních řízení a úpravu jejich zvláštností oproti řízení spornému, které je upraveno v občanském soudním řádu. Podle § 1 odst. 3 zákona o zvláštních řízeních soudních se však použijí ustanovení tohoto zákona vedle občanského soudního řádu, nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného.

Také v některých evropských státech je oddělena právní úprava sporného a nesporného řízení. Takovými státy jsou především Rakousko a Německo. Právní úprava sporného řízení v Rakouské republice je obsažena v občanském soudním řádu (ZPO) a nesporné řízení je upraveno zvláštním zákonem o nesporném řízení (*Außerstreitgesetz – AußStrG*). Německo přijalo v roce 2008 speciální zákon o nesporném řízení (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*), který nahradil dřívější zákon *Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (FGG)*. Tento speciální zákon na mnoha místech rovněž odkazuje na přiměřené použití konkrétních ustanovení Občanského soudního řádu (*Zivilprozessordnung*).

Hromadná žaloba

Dalším moderním institutem, který je jiným právním řádům známý a který by v konečném důsledku zcela bezpochyby směřoval k zefektivnění poskytování soudní ochrany, je tzv. kolektivní neboli hromadná žaloba.²⁷ Takovou žalobou je s právními účinky reprezentována skupina osob, které mají identická či obdobná práva vedoucí k vydání rozhodnutí s účinky *res iudicata* ve vztahu k ostatním členům skupiny.

Kolektivní žaloba má svůj původ v americkém právu. S ohledem na kontinentální typ právní kultury je skupinová žaloba v evropských právních řádech přijímána s nejrůznějšími výhradami. V evropském pojetí se skupinovou žalobou rozumí žaloba, která je podávána v zájmu většího počtu osob majících stejné nároky, avšak tyto osoby nejsou přímo účastníky řízení. Z tohoto rozhodnutí mohou mít dotčené osoby následně prospěch, ačkoliv nebyli účastníky původního řízení. Americkému pojetí hromadné žaloby se nejvíce přibližuje švédský právní řád. Definici hromadné žaloby uvádí přímo zákon spolu s jejími třemi druhy. Zákon rozeznává žalobu soukromou, spolkovou a veřejnou. Obdobu hromadných žalob přináší i francouzský právní řád, ve kterém se lze domáhat nároku tímto ty-

²⁷ *Class action, Gruppenklage, action de groupe.*

pem žaloby v právu pracovním (tzv. substituční žaloba) a správním (tzv. procedura pilotního rozsudku).²⁸

Francouzská vláda navíc v loňském roce představila návrh zákona,²⁹ jehož účelem je zavedení nových nástrojů ekonomické regulace za účelem vyvážení nerovnováhy mezi spotřebiteli a profesionály, který zavádí kolektivní žalobu do francouzského právního řádu. Vytvoření zvláštního řízení o skupinové žalobě má za cíl seskupit do jednoho řízení nároky na náhradu škody, která spotřebitelům byla způsobena v důsledku nezákonných praktik podnikatelů, a kteří se tak nachází ve shodné skutkové i právní situaci. Zákon byl přijat Národním shromážděním 13. února 2014. Zákon přitom vymezuje působnost řízení o skupinové žalobě, podmínky, za kterých se může konat (způsobilost účastníka, procesní postup, způsob vytvoření skupiny, příslušnost soudu, atd.) O skupinové žalobě přitom bude rozhodovat krajský soud (Tribunal de grande instance) v senátech složených ze soudců z povolání. Řízení se přitom bude rozpadat do dvou fází, jednak řízení ukončeného rozsudkem, kterým bude rozhodnuto o odpovědnosti podnikatele a stanovena kritéria, od kterých se bude odvíjet oprávněnost nároků jednotlivých spotřebitelů a stanovena částka náhrady škody nebo způsob jejího vypočtení a určen rovněž postup v řízení o získání tohoto odškodnění pro každého konkrétního spotřebitele. Na tuto fázi bude navazovat fáze individuálního odškodňování jednotlivých spotřebitelů v částce stanovené předchozím rozsudkem.

I v Německu je upraveno také několik případů uplatnění hromadné žaloby, např. kolektivní reprezentační žaloba v oblasti ochrany spotřebitele či žaloba akcionářské menšiny proti orgánům akciové společnosti či hromadné odškodnění menšinových akcionářů při přeměně obchodních společností.

Evropská komise přitom vydala v roce 2008 Bílou knihu o hromadných žalobách na náhradu škody v souvislosti s porušením kartelového práva COM(2008) 165 final. Evropská komise se v této Bílé knize vyjádřila, že je potřeba zavést mechanismy pro sdružení individuálních nároků poškozených z porušení kartelového práva. Spotřebitelé, ale také malí podnikatelé jsou často odrazováni od uplatnění svých nároků, které nedosahují vysokých částek, z důvodu nákladů řízení, nejistoty či rizika neúspěchu ve sporu. Proto zůstanou poškození většinou neodškodněni. Tam, kde se již rozhodnou poškození uplatňovat náhradu škody, naráží na neuspokojivé procesní řešení takových situací. Komise proto navrhuje kombinaci dvou mechanismů kolektivního odškodnění uplatnitelných přede-

vším ve věcech porušení kartelového práva a to zástupčí žaloby (*representative actions*), které by byly podávány kvalifikovanými subjekty, např. sdruženími na ochranu spotřebitele v zastoupení konkrétních či přesněji řečeno identifikovatelných poškozených a dále tzv. *opt-in* skupinových žalob, v rámci kterých by se poškození výslovně rozhodli sloučit své jednotlivé individuální nároky na náhradu škody do jedné žaloby.³⁰

V České republice však není doposud tento procesněprávní nástroj upraven vyjma překážky litispendence v případě zdržovacího či odstraňovacího nároku uplatněného jedním poškozeným ve vztahu k žalobě jiného poškozeného ve věcech týkajících se nekalosoutěžního jednání, v případě zdržení se protiprávního jednání ve věcech ochrany práv spotřebitelů, v případě náhrady škody nebo dorovnání výše protiplnění podle zákona o nabídkách nebo přezkoumání protiplnění při výkupu účastnických cenných papírů a dále ve věcech stanovených zvláštními právními předpisy.

Tato úprava je však nedostatečná. Kolektivní žaloba by se totiž mohla stát účinným právním prostředkem nejen pro potřeby ochrany spotřebitelů, ale i dalších osob, neboť spory, resp. jiná potřeba soudní ochrany se v těchto oblastech dotýká stovek i tisíců osob, nikoliv pouze jednoho individuálního subjektu, jehož práva ruší či ohrožuje rovněž jeden individuální subjekt.³¹ Nabízí se přitom dvě základní procesní řešení institutu hromadné žaloby, jednak shora nastíněné francouzské řešení s řízením rozpadajícím se do dvou fází, kdy v rámci první by se řešila odpovědnost podnikatele a případná výše nároku na náhradu škody a ve druhé fázi by se řešily konkrétní nároky jednotlivých spotřebitelů. Druhou možností by bylo po vzoru americké hromadné žaloby požádat v případě spotřebitelské asociace o autorizaci soudu pro podání hromadné žaloby. Pokud by souhlas obdržela, mohla by zveřejnit tento záměr a formovala by skupinu spotřebitelů.

Povinné zastoupení advokátem

Za další staronový institut civilního procesu je možné považovat tzv. advokátní přímus neboli povinné zastoupení advokátem. Není pochyb o tom, že procesní řešení právních konfliktů vyžaduje profesionální přístup stejně jako jiná vy-

²⁸ Winterová, A. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). Bulletin advokacie, 2008, č. 10, str. 23–24.

²⁹ Návrh zákona č. 1015 z 2. 5. 2013 dostupný na <http://www.assemblee-nationale.fr/14/projets/pl1015.asp>

³⁰ http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/files_white_paper/whitepaper_en.pdf

³¹ Winterová, A. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). Bulletin advokacie, 2008, č. 10, str. 21.

soce odborná činnost. Zajištění profesionality v procesu se přitom bez povinného zastoupení advokátem neobejde.

Již civilní řád soudní, zákon č. 113/1895 ř. z., o soudním řízení v občanských rozepřích právních znal povinné zastoupení advokátem. Tehdejší § 27 civilního řádu soudního ve znění do 31. ledna 1949 stanovil, že před sborovými soudy první stolice, před samosoudci, kteří jsou povoláni u těchto sborových soudů k výkonu soudní pravomoci, a přede všemi soudy vyšší stolice se musí dát strany zastupovat advokáty (proces advokátský).

Toto pravidlo se nevztahovalo na řízení první stolice ve věcech manželských, na první rok, a pokud zákon tento nic jiného neustanovil, také ne na ty procesní úkony, které se konaly před soudcem dožádaným nebo soudcem, jenž dostal příkaz, před přednostou soudu nebo předsedou senátu. Ve sporných věcech, které se týkaly předmětu o hodnotě vyšší než 500 zlatých a konaly se v místě, kde sídlili alespoň dva advokáti, bylo zastoupení advokátem taktéž povinné. Advokátům, notářům, osobám způsobilým k výkonu soudcovské funkce a osobám zaměstnaným u soudu bylo povoleno zastupovat v právním sporu sama sebe za podmínky, že nebyli potrestáni disciplinárním trestem výmazu ze seznamu advokátů, sesazením z úřadu, přeložením na odpočinek nebo propuštěním ze služby. V takovém případě jim musel být při požadavku povinného zastoupení advokát ustanoven. Toto povinné zastoupení však bylo po roce 1950 v civilním procesu zrušeno.

I v jiných právních rádech je zcela běžné povinné zastoupení advokátem a zajištění tak profesionality v řízení. Podle § 78 ZPO se musí strany nechat zastoupit advokátem v řízení před krajskými soudy (*Landgerichten*) a vrchními soudy (*Oberlandesgerichten*). Taktéž v případě francouzského civilního procesu, kde se strany musí nechat zastoupit advokátem v řízení před krajskými soudy (*Tribunal de grande instance*) s výjimkou řízení ve věcech rodinných (*juges aux affaires familiales*). V řízení o rozvod manželství je však povinné zastoupení advokátem vždy. V řízení před odvolacím soudem (*Cour d'appel*) a Nejvyšším soudem (*Cour de Cassation*) je vždy povinné zastoupení advokátem.

Současnou politickou neprůchodnost povinného zastoupení advokátem i u nižších článků soudní soustavy zejména z důvodů zvýšených nároků na státní rozpočet nelze považovat za dostatečný argument proti znovuzavedení povinného zastoupení advokátem v civilním řízení ve vymezeném rozsahu.³² Věcná správnost takového řešení nemůže být zpochybňována momentálními politickou situací.

Předběžná vykonatelnost rozsudků

Dalším moderním institutem přispívajícím k zajištění co možná nejvyšší míry právní jistoty vymahatelnosti exekučních titulů je tzv. předběžná vykonatelnost rozsudků. Vykonatelnost rozsudků, které ukládají povinnost k plnění, nastává zpravidla uplynutím tzv. pariční lhůty, neboli lhůty k dobrovolnému plnění, která počíná běžet právní mocí rozsudku na plnění. Někdy však nastane vykonatelnost dříve. V takovém případě hovoříme o předběžné vykonatelnosti. Předběžná vykonatelnost nastává v některých případech přímo ze zákona, např. u rozsudků ukládajících povinnost k plnění výživného nebo pracovní odměny za poslední 3 měsíce před vyhlášením rozsudku (tzv. obligatorní předběžná vykonatelnost § 162 odst. 1 OSŘ) a nebo ji může soud vyslovit na návrh účastníka, pokud by mu jinak hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy (tzv. fakultativní předběžná vykonatelnost § 162 odst. 2 OSŘ). Lhůta k plnění v případě rozsudků předběžně vykonatelných běží od doručení rozsudku povinnému účastníkovi a v okamžiku, kdy uplyne, je rozhodnutí vykonatelné, a to i přes to, že rozsudek ještě nemusel nabýt právní moci.

Možnost vyslovit předběžnou vykonatelnost soudem prvního stupně, ledaže by taková předběžná vykonatelnost způsobila neúspěšné straně nenahraditelnou nebo vážnou škodu nebo by jí znemožnila přístup ke spravedlnosti v pozdějším stádiu, je zakotvena v kapitole II článku 2 písm. c) doporučení Rady Evropy č. R (95) 5 týkající se zavádění a zlepšování funkčních odvolacích systémů a řízení v civilních a obchodních věcech.

Předběžná vykonatelnost nepochybně slouží k rychlejšímu vymození pohledávek věřitelů, neboť není nutné vyčkávat na právní moc rozsudku ukládajícího povinnost k plnění, ale je možné ihned přistoupit k exekuci či soudnímu vymáhání. V jiných právních rádech je předběžná vykonatelnost u rozsudku na rozdíl od českého právního řádu běžná, např. v německém právním řádu (§ 708 ZPO). V případě nuceného výkonu rozsudku předběžně vykonatelného však připouští německý právní řád stanovení povinnosti složit jistotu pro krytí případné škody, která by mohla vzniknout výkonem rozhodnutí v době, kdy rozhodnutí doposud nenabýlo právní moci a bylo následně v odvolacím řízení zrušeno (§ 709 ZPO).

³² Zoulík, F., Dvořák, B. K vývoji a perspektivám českého civilního procesu. In.: Právní fórum, ASPI, č. 1, 2009, str. 4.

Prohlášení o pravdivosti žalobních tvrzení

Dalším prvkem moderního civilního procesu je prohlášení o pravdivosti žalobních tvrzení známé např. švýcarskému právnímu řádu. Švýcarský právní řád dokonce umožňuje trestně postihovat nepravdivá tvrzení uvedená v žalobě, kterým se žalobce dovolává svého domnělého práva u soudu. Tento institut by jistě přispěl k odbřemenění soudů od případů, kdy se žalobce domáhá zjevně neoprávněného nároku s odkazem na nepodložená, neúplná či nepravdivá tvrzení, a přispěl by k hospodárnosti řízení v těch případech, kdy je nárok žalobců opodstatněný. Skutečnost, že žalobce v žalobě uvádí nepravdivá tvrzení, může vyplývat z nejrůznějších důvodů. Tím nejčastějším je zastrašení žalovaného či útok na něj, který ho má přimět k nějakému jednání, dále kverulantství ze strany žalobce, či šikana žalovaného, ale někdy může souviset dokonce i s trestnou činností samotného žalobce.

V tom, že žalobce podal k soudu žalobu, jejímž obsahem jsou vědomě nepravdivá tvrzení, nebo že podal návrh na vydání směnečného platebního rozkazu, jenž je opřen o padělanou směnku, však není možné spatřovat naplnění zákonného znaku skutkové podstaty trestného činu podvodu (§ 205 odst. 1 TZ) spočívajícího v tom, že pachatel „uvede někoho v omyl“, neboť soud, který v civilním řízení o takovém podání rozhoduje, nelze považovat za subjekt, jež by tímto způsobem mohl být uváděn v omyl.³³

Případnou sankci za uvedení vědomě nepravdivých tvrzení nabízí doporučení Rady Evropy č. R (84) 5 ve své zásadě 2, kdy umožňuje soudu v případě, že strana uplatní zcela zjevně neopodstatněný návrh, aby uložil takové straně pokutu či aby uložil nahradit škodu straně, které z takového návrhu škoda vznikla. Navíc je možné rozhodnout zvláštním rozsudkem pro zmeškání proti žalobci (*in a summary way*), pokud tvrzení žalobce v žalobě jsou nepodložená (*ill-founded*) a nemohou tak být podkladem pro vyhovění žalobě. Rovněž pokud strana zcela zjevně zneužívá řízení za účelem průtahů v řízení, soud má mít možnost rozhodnout ve věci ihned, má mít možnost uložit pokutu, uložit povinnost nahradit škodu, atd.

Rakouský ZPO možnost uložit pokutu za nepravdivé či neúplné údaje upravuje v případě vydání tzv. podmíněného platebního rozkazu (§ 245 ZPO). Takto uložená pokuta přitom musí dosahovat minimálně částky 100 EUR.

I evropský civilní proces upravuje tuto nezbytnou náležitost návrhu na zahájení řízení v řízení o vydání evropského platebního rozka-

zu upravené nařízením Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006. Kromě standardních náležitostí žaloby je specifickou náležitostí návrhu také doplňující prohlášení o poskytnutí pravdivých údajů podle jeho nejlepšího vědomí a svědomí, a dále že si je vědom toho, že jakékoli úmyslné nepravdivé prohlášení by mohlo vést k odpovídajícím sankcím podle právních předpisů členského státu původu (čl. 7 odst. 3 nařízení o EPR). Rovněž navrhovaná slovenská právní úprava se zavedením možnosti ukládání pokut za vědomě nepravdivá tvrzení v návrhu na zahájení řízení počítá.

Závěr

Ke dni 1. ledna 2014 nabyly účinnosti podstatné legislativní změny v civilním procesu souvisejícím jednak s novou hmotněprávní úpravou, jednak s novým kodexem zvláštních soudních řízení a v neposlední řadě se zaváděním dalších prvků moderního civilního procesu, které jsou známé mnoha zahraničním úpravám a které vedou v zahraničí k zefektivnění poskytování soudní ochrany a odbřemenění soudů. Prvky moderního civilního procesu významným způsobem poznamenávají charakter a pojetí civilního procesu na mnoho let dopředu.

Nicméně novely, kterými byly a jsou tyto prvky do civilního procesu zaváděny, jsou natolik četné a nepřehledné, že znesnadňují orientaci nejenom právně neznalým osobám, ale i erudovaným právníkům. Civilněprocesní úprava často nebyla měněna zcela koncepčně. Proto již dávno netvoří homogenní celek, který by byl navýsost žádoucí. Navíc vede i ke značnému formalismu civilního řízení před soudy, a to především před soudy nalézacími.

Občanský soudní řád kromě toho obsahuje i instituty, které v praxi mohou přinášet aplikační a praktické problémy (např. kolize koncentrace řízení stanovená v §118b OSŘ a poučení o neúplné apelaci uvedené v § 119a odst. 1 OSŘ³⁴). To má pak v konečném důsledku vliv na vymahatelnost práv, která může být kvůli tomu zeslabena. I když kvalita interpretační a aplikační praxe jistě hraje důležitou roli, nelze zakrývat, že velkou řadu potíží vyvolává samotná právní úprava.

Z tohoto důvodu se jeví jako nejvhodnější přijmout zcela nový občanský soudní řád, který bude přizpůsoben současným společenským,

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. dubna 2005 sp. zn. 11 Tdo 229/2004.

³⁴ Ve sporném řízení přichází poučení podle § 119a odst. 1 OSŘ v úvahu jedině tehdy, jestliže řízení doposud nebylo zkoncentrováno, např. protože soud neposkytl správné poučení při prvním jednání.

politickým i hospodářským poměrům. Nově vytvořený kodex by mohl odstranit množství chyb, nepřehledností, obsolentních ustanovení (§ 104 odst. 1 věta druhá o.s.ř. odkazující na úpravu tzv. dělené pravomoci v dřívějším § 8 o.s.ř.) a nesystematičností, které vznikaly v průběhu let novelizacemi občanského soudního řádu. Nová civilněprocesní úprava by měla být nástrojem jednoduchého, přehledného a spravedlivého komunikování mezi účastníky řízení a mezi účastníky a soudem a na druhé straně by měl čelit obstrukcím ze strany účastníků. Mělo by dojít především ke zjednodušení a zrychlení řízení a to především prostřednictvím aktivní role soudce při vedení řízení. Na jeho uvážení by bylo ponecháno stanovení okamžiku, ke kterému bude řízení zkoncentrováno, přičemž nejpozdějším okamžikem by byl okamžik rozhodnutí soudu prvního stupně. Měly by být rovněž do nového občanského soudního řádu zavedeny mechanismy, jak zabránit obstrukcím a nekalým praktikám ze strany některého z účastníků, např. možnost uložit takovému účastníku pokutu či povinnost nahradit škodu

účastníkovi, kterému z takového jednání škoda vznikla. Navíc by měla být zakotvena možnost rozhodnout zvláštním rozsudkem pro zmeškání proti žalobci (*in a summary way*), pokud tvrzení žalobce v žalobě jsou nepodložená (*ill-founded*) a nemohou tak být podkladem pro vyhovění žalobě. Rovněž by měla být rozlišena poučovací povinnost v rámci formálního vedení řízení a v rámci materiálního vedení řízení. Rovněž by měly být zavedeny další prvky moderního civilního procesu a to nejen kontinentálního, např. již zmiňovaná hromadná žaloba, která by bezpochyby přispěla v mnoha ohledech k zeefektivnění poskytnutí soudní ochrany osobám, které by se jí jinak nedovolaly.

Je nepochybné, že nový kodex by přispěl k dokončení rekodifikace soukromého práva jako celku v širším slova smyslu. Avšak je třeba si uvědomit, že takovouto změnu není možné uskálit a učinit bez široké diskuze se všemi dotčenými subjekty a orgány. Nicméně nezbyvá než doufat, že brzy bude přijat zcela nový kodex sporného řízení a tím bude splacen porevoluční dluh novodobému demokratickému právnímu řádu.

agentura
BOVA

SPECIALISTA NA VZDĚLÁVÁNÍ PRÁVNÍKŮ

Nový občanský zákoník, nový zákon o obchodních korporacích a řada dalších souvisejících zákonů nabyly účinnosti 1. ledna letošního roku. Ve spolupráci se špičkovými experty jsme pro vás připravili řadu seminářů, které vás podrobně provedou těmito změnami, upozorní na rizika, představí výkladové problémy, zmapují dostupná stanoviska k nim a nastíní jejich možná řešení.

Z nejbližších vybíráme:

- 22. 4. Nájem bytů a prostoru sloužícího k podnikání v novém občanském zákoníku
- 23. 4. Zajištění a utvrzení dluhu v novém občanském zákoníku
- 24. 4. Porušení smlouvy a jeho následky podle nového občanského zákoníku
- 28. 4. Jednání za podnikatele/obchodní společnost po rekodifikaci
- 5. 5. Obsah, změna a zánik smluvního závazku v novém občanském zákoníku
- 6. 5. Nový katastrální zákon
- 12. 5. Věci a věcná práva v novém občanském zákoníku
- 13. 5. Vlastnictví bytů a nebytových prostorů v novém kodexu občanského práva od roku 2014
- 13. 5. Orgány kapitálových obchodních společností po rekodifikaci
- 14. 5. Autorský zákon a nová právní úprava
- 19. 5. Uzavírání mezinárodních obchodních smluv
- 21. 5. Postavení a ochrana věřitele v novém soukromém právu
- 22.–25. 5. Akciová společnost po rekodifikaci

DALŠÍ INFORMACE O SEMINÁŘÍCH (MÍSTO KONÁNÍ, PODROBNÝ OBSAH, LEKTOŘI APOD.) A NABÍDKU AKTUÁLNÍCH SEMINÁŘŮ DO KONCE PRVNÍHO POLOLETÍ NALEZENETE NA NAŠICH WEBOVÝCH STRÁNKÁCH

www.bovapolygon.cz